

AKTIVIZAM U DJETINJSTVU - NOVI POGLED NA DIJETE I DJETINJSTVO

Romić, Andrijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:693197>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**AKTIVIZAM U DJETINJSTVU – NOVI POGLED
NA DIJETE I DJETINJSTVO**

ANDRIJANA ROMIĆ

Split, 2022

Odsjek za pedagogiju
Pedagogija
Pedagogija i djetinjstvo

**AKTIVIZAM U DJETINJSTVU – NOVI POGLED NA DIJETE I
DJETINJSTVO**

Student:
Andrijana Romić

Mentor:
doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić

Split, rujan, 2022

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Slika djeteta i djetinjstva	2
2.1. Povijesni razvoj slike djeteta i djetinjstva	Error! Bookmark not defined.
2.2. Tradicionalna slika djeteta i djetinjstva naspram suvremene slike.....	4
2.3. Sedam slika djeteta i djetinjstva	7
3. Prava djece	9
3.1. Proturječnosti prava djeteta i posljedice	9
3.2. Sudjelovanje u donošenju odluka/ participacija	11
3.3. Participativna prava djece na području Republike Hrvatske.....	13
3.3.1. Participacija djece u praksi u Republici Hrvatskoj	14
4. Angažman djece	16
4.1. Ekološki aktivizam	16
4.2. Djeca i aktivizam na području ljudskih prava	17
4.2.1. Obrazovanje	17
4.2.2. Prava djevojčica – dječji brakovi	18
4.2.3. LGBTQ prava	18
4.3. Uloga društvenih mreža.....	19
5. Primjeri djece aktivista.....	21
5.1. Greta Thunberg.....	21
5.2. Malala Yousafzai	22
6. Zaključak	25
7. Literatura	26
Sažetak	30
Abstract	31

1. Uvod

Djetinjstvo je suštinski dio ljudskog iskustva i životna pojava koja oblikuje čovjeka u cijelosti. Sukladno tomu kroz 20. i 21. stoljeće postignut je društveni konsenzus o njegovoj važnosti. Kroz povijest percepcija pojma djeteta i djetinjstvo mijenjala se sukladno društvenim promjenama, od tradicionalne do moderne slike. Konceptije ovih pojmova isto kao i dječja prava konstruirali su odrasli, što navodi i Qvortrup i sur. (1994, prema Avci i Pekince, 2018), kao posljedica javlja se velika aktivnost i participacija djece čime će se ovaj rad i baviti.

U prvom poglavlju ovaj rad se bavi progresijom slike djeteta i djetinjstva od tradicionalnih uvjerenja o djetetovoj pasivnosti i nemoći, do modernog priznanja djeteta kao aktivnog sudionika društvenog života. U središtu promišljanja nalazi se suvremena slika djeteta i njena polemizacija u relevantnoj literaturi kroz diskurs dječjih prava i proturječne prakse, a posebno proturječje nalazi se u razumijevaju participacijskog prava koje je u dokumentima o pravima djece istaknuto, a u praksi poprilično zanemareno, čime se bavi treće poglavlje. Na posljetku, ovaj rad je usmjeren na razumijevanje ovih trendova u djetinjstvu, čime se bave četvrto i peto poglavlje, koja su fokusirana na djecu koja su promijenila društvene strukture svojim djelovanjem, te stvorila novu sliku djeteta i djetinjstva.

Cilj ovog rada je pregled literature koja u fokusu ima sliku djeteta i djetinjstva, dječja prava i aktivizam djece. Predstavljanje nove slike djeteta i djetinjstva kroz pregled djelovanja djece aktivista i njihove percepcije svijeta i rekonstrukcije svog mjesta u njemu. Također, ovaj rad ima cilj da podigne svijest svojih čitatelja o sposobnostima djece i potrebi uključivanja djece u donošenje odluka. Sama mogućnost inspiriranja čitatelja na promišljanje o položaju djeteta, potaknuta pročitanim sadržajem, i spremnost na buduću suradnju s djecom je ono što je poslužilo kao motivacija za odabir ove teme.

2. Slika djeteta i djetinjstva

Djetinjstvo je socijalni konstrukt koji se u svakom društvu razumijeva na svoj način, te kao svaka društvena tvorevina mijenjao se kroz povijest (Archard, 2004; Heywood, 2003; James i Prout, 1997; Jenks, 2005; Marshal, 1999; Onur, 2005; Postman 1995, Sorin, 2005, prema Avci i Pekince, 2018). Konceptija djetinjstva predstavlja odraz kulture nekog društva i povijesnog razdoblja (Elkind, 1999; Jenks, 2005, Marshall 1999, prema Avci i Pekince, 2018). Scholtz (1994, prema, Bašić, 2011) navodi kako je dijete odnosno pojam djeteta u jednu ruku slika, koja je nastala u profesionalnom diskursu, ali i kao posljedica svakodnevnog života. Očigledno je da ovi pogledi nisu nova uvjerenja, što ističe i Lowe (2012), djetinjstvo je još jedna pojava koja je proizašla iz ljudskih vrijednosti i načina života. S druge strane, prema biološkoj perspektivi opće uvažena definicija djetinjstva je da je to razdoblje koje traje od rođenja pa sve do osamnaeste godine (Konvencija UN-a o pravima djece, 1989, prema Sorin, 2005). Pritom ako se djetinjstvo gleda kao socijalni konstrukt ono se razlikuje od biološke nezrelosti koja predstavlja djetinjstvo kao prirodnu pojavu svojstvenu svakom biću, ali kao socijalni konstrukt djetinjstvo se promatra kao kulturalna pojava (Jeđud Borić, 2017).

U prošlosti na djetinjstvo se gledalo jednodimenzionalno, kao na biološki proces u kojem djeca ovise isključivo o pomoći odraslih. Danas se na dijete ne gleda samo kao na biološki produkt, već kao na društveno biće sa svim svojim pravima (Avci i Pekince, 2018). Hrvatska enciklopedija navodi svoju definiciju djeteta: „Dijete, čovjek u razvojnoj fazi od rođenja do mladenačkoga doba. U tom razdoblju još nije potpuno dozrio i oblikovan organizam, jer neprekidno raste i razvija se, mijenja i usavršava. Dijete nije umanjen čovjek, jer se ono od odrasloga razlikuje u anatomskom (morfološkom), fiziološkom (funkcionalnom), biokemijskom, patološko-anatomskom, imunobiološkom, mentalnom i psihološkom pogledu.“¹

Opće prihvaćeno mišljenje da je djetinjstvo period u kojem djeca imaju manjak fizičke i psihičke kompetencije u usporedbi sa odraslim ljudima, prema UN-u, iz toga razmišljanja proizlazi da djeca mogu ostvariti svoja prava jedino kroz vodstvo odraslih (Avci i Pekince, 2018). Sukladno tomu Qvortrup i sur., (1994, prema Avci i Pekince, 2018) navode da se slika djeteta i djetinjstva kroz povijest razvijala bez uzimanja u obzir djetetova mišljenje o tome. Iako, Regina Castillo, predstojnica UNICEF-ova ureda za Hrvatsku, u svojoj definiciji

---

¹ Hrvatska enciklopedija, 2021, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15138>

djetinjstva podsjeća koliko je djetinjstvo zapravo svojstveno djetetu, odnosno u kojoj mjeri koncepcija djetinjstva treba pripasti djetetu: „Djetinjstvo je jedinstveno i neponovljivo razdoblje života te dio iskustva svakog pojedinca. U njemu učimo o sebi i svijetu koji nas okružuje, razvijamo svoje potencijale, gradimo odnose s drugim ljudima – članovima obitelji, vršnjacima, učiteljima, susjedima... Cijeli spektar iskustava i emocija koje utječu na to tko smo i kako nam je“ (Castillo, str. 3, 2020).

2.1. Povijesni razvoj slike djeteta i djetinjstva

Aries (1962) navodi kako koncept djetinjstva nije ni postojao prije 12. stoljeća. Moguć je razlog to što jednostavno u srednjem vijeku nije bilo ni prostora ni vremena da se djetinjstvo proživi, polazeći od činjenice da je stopa smrtnosti dojenčadi i male djece bila velika, do toga da se na djetinjstvo kao takvo gledalo kao na prolaznu fazu kojoj je cilj odraslost. Autor navodi primjere iz umjetnosti i književnosti u kojima je vidljiv srednjovjekovni pristup, odnosno negiranje postojanja djeteta i djetinjstva. Jedan od takvih primjera je slikovni prikaz priče u kojoj Isus zove djecu da mu se pridruže, koja su na minijaturi prikazana kao muškarci niskog rasta.

U knjizi *Stoljeća djetinjstva* Aries (1962) čitatelja vodi kroz povijesni razvoj percepcije djeteta i djetinjstva. U 13. stoljeću postojalo je nekoliko slika o djetetu, ali kao dominantna slika mogla bi se shvatiti slika Isusa Krista koja je usko vezana uz majčinstvo, a ne toliko uz samo dijete, te se na malenog Isusa gledalo kroz tada još uvijek aktualnu sliku djeteta, a to je kao malog muškarca. Slika Isusa Krista kao standard za pristup djetetu i djetinjstvu zadržala se do 14. stoljeća. Religijski pristup djetetu ostao je aktualan i kroz 14. i 15. stoljeće, ali umjetnici su postupno sliku djeteta uvećali, što znači da slika Isusa Krista nije bila jedini izvor znanja o djetetu. Na slikama dijete se moglo pronaći u svakodnevnim radnjama, u gomilama, kao još jedan dio svakodnevnog života. Razdoblje 16. i 17. stoljeća predstavlja period kada se sve više promišlja o djetinjstvu kao posebnom razdoblju drugačijem od odraslosti, pa se u 16. stoljeću javljaju prva groblja za djecu, a u 17. st. djeca postaju sastavni dio slika i nisu više samo pozadinski likovi (Aries, 1962).

Tijekom 19. stoljeća počinje nova era poimanja djetinjstva u kojoj dijete postaje bitan član obitelji, a u djetetovu razvoju sve važniju ulogu zauzimaju školovanje i igra (Bašić, 2011). U 20. stoljeću nastojalo se što više odrediti aktivnosti koje su primjerene za djecu, pa je to s druge

strane dovelo do prevelikog ukalupljivanja ili stereotipiziranja djeteta i djetinjstva. U tom periodu nastojalo se utjecati na odrastanje djeteta prema potrebama obitelji, a često je to podrazumijevalo određivanje djetetovog puta odrastanja u smjeru roditeljskih želja i potreba (Elkind, 1999; Inal, 2007; Sorin 2005, prema Avci i Pekince, 2018.).

U političku sferu koncept djetinjstva uvela je Ellen Key početkom 20. stoljeća. Key skreće pozornost na bolje roditeljstvo, bolju brigu i informiranost o djetetu (Key 1909, prema Qvortrup, 2005). Ovo stoljeće je razdoblje kada je dijete dobilo više slobode za izražavanje i prema tome postalo više vidljivo, ali ta sloboda ostala je u krugovima obitelji i dijete ostaje izolirano iz društvenog života. U tu sliku može se uklopiti Ariesov paradoks da su djeca bila više vidljiva kad djetinjstvo nije postojalo, u smislu da su imala pristup mjestima i društvenim događajima u istoj mjeri kao i odrasli. Naravno, s manjom dozom zaštite i pažnje (Qvortrup, 2005).

2.2. Tradicionalna slika djeteta i djetinjstva naspram suvremene slike

Bašić (2011) navodi dvije koncepcije dijeta i djetinjstva koje su odredile pedagoški moratorij iz 19. stoljeća, odnosno privatizaciju djeteta, koje su još danas relevantne. Prva slika je prosvjetiteljska slika, u kojoj je dijete predstavljeno kao nerazvijeni potencijal i koja se fokusira na obrazovanje i vođenje. U ovoj perspektivi odrasli imaju važnu ulogu, oni su ti koji dijete odgajaju, koji ga kroje i koji su nadmoćniji. Dijete je biće koje ima svoje pozitivne i negativne nagone i osjećaje, a odgajatelj je taj koji ih navodi prema očekivanom cilju, prema stanju odraslosti. Druga perspektiva je romantična perspektiva koja dijete vidi kao autentičnog čovjeka, a djetinjstvo se poštuje kao važnu i potpunu životnu fazu. Za razliku od prosvjetiteljske perspektive koja je isključivo fokusirana na razvoj u odraslu osobu i učenje kojim se pretvara u istu, romantična koncepcija je više fokusirana na pronalaženje sebe i osobni razvoj. Isto tako romantičari imaju povjerenje u dijete da pronađe svoj put jer dijete ima te sposobnosti i zaslužuje mogućnosti da se dokaže i suoči sa svijetom. Pružanje slobode stvara priliku za slobodno učenje i autentično iskustvo. Romantična perspektiva je podloga moderne slike djeteta i djetinjstva (Bašić, 2011).

Slično kao i kod podjele na prosvjetiteljsku i romantičnu perspektivu, tradicionalna slika djeteta vidi dijete kao pasivnog promatrača, onog koji informacije prima bez pogovora. Nastavnik, odgajatelj i roditelj su osobe koje informacije dostavljaju jer oni znaju što je za dijete najbolje, vjeruju da znaju što dijete zanima i što ono želi. U tradicionalnom pristupu dijete ne sudjeluje

u organizaciji svoje nastave, a još manje u konstrukciji svijeta oko sebe (Martalock, 2012). Autori, pobornici tradicionalne slike djetinjstva, Postman, Winn, Suransky i Packard (1982, 1983, 1982, 1983, prema Thorne, 2009) također su nastojali održati živom sliku nevinog djeteta koje treba štiti i smatrali su da masovni mediji kvare to dijete, jer ga upoznaju sa drogama, seksualnosti i nasiljem. Prema tome, pristup informacijama i novim stvarima koje su izvan sfere roditeljskog nadzora predstavljali su strah odraslih, bilo to od mogućeg nedostatka kontrole nad djetetom ili brige za dobrobit.

Oprečno ovoj slici stoji suvremena slika djeteta, jedna takva je primjerice slika djeteta Reggio Emilia pedagogije u kojoj je dijete ravnopravan član u učionici i izvan nje i sudjeluje u osmišljavanju nastave. Prema načelima ove pedagoške koncepcije, dijete sukonstruira znanja o svijetu oko sebe u suradnji sa odraslima i drugom djecom (Malaguzzi, 1993, prema Martalock, 2012). „Moderna slika djeteta se dominantno oslanja na romantično shvaćanje djeteta kao subjekta (aktera) vlastitog razvoja“ (Bašić, str. 24, 2011). Istraživanja iz područja razvojne psihologije, (Stern, 1985, prema Bašić, 2011), pridonijela su razvoju razumijevanja konstruktivističkog učenja, odnosno razumijevanju da je dijete sposobno samo stvoriti sliku svijeta na temelju svojih osjećaja i iskustava (Bašić, 2011). James i sur. (1998, prema Avci i Pekince, 2018) također navode kako se na dijete više ne gleda kao pasivnog promatrača koji živi i djeluje prema željama odraslih, već da je dijete aktivni sudionik socijalnih procesa. No, ovakav pogled na sliku djeteta u stvarnom životu nije nužno istinit. Prema tome Qvortrup (2005) navodi drugu stranu moderne slike djeteta koja se kroz povijest razvila postepeno od potpunog nerazlikovanja djetinjstva kao posebnog perioda do sadašnjeg vremena u kojem je djetinjstvo poseban period, ali u isto vrijeme dijete je društveno nedovoljno vidljivo. Ova paradoksalna moderna slika djeteta koja ulaže snage u veću zaštitu, veću vidljivost djeteta i očuvanje posebnosti tog razdoblja, u isto vrijeme isključila je dijete iz svijeta odraslih, svijeta politike i svijeta donošenja odluka u kojem se koncept djetinjstva odvija i u kojem djeca, kao i svi drugi, zauzimaju neko mjesto, samo ne mjesto sa kojeg mogu sudjelovati u stvaranju svijeta. Lowe (2012) se pridružuje vjerovanju da je moderno društvo uvelike prihvatilo dijete kao samostalnog aktera u svom i društvenom životu, ali pritom samo parcijalno, te Cunningham (2006, prema Lowe, 2012), navodi primjer suvremene Engleske gdje je diskurs o djetinjstvu utemeljen na slici nevinog djeteta. Taj portret slabog bića gradi se kroz prekomjerna marketinška oglašavanja proizvoda za zaštitu djece, dječje higijene i čišćenja (predstavljanje djeteta kao nekoga tko ne može ništa uraditi sam). Prema istraživanju Avci i Pekince (2018) otkriva se i druga strana idealnog društva ako se promatra iz perspektive djeteta. U svom

istraživanju bavili su se temom koja je sveprisutnija u djetinjstvu, a to je bijeg od djetinjstva i što brže odrastanje. U razgovoru s djecom jedno od pitanja je bilo koji su to problemi koje djeca susreću. Jedna djevojčica odgovorila je kako dijete teško može odrasloj osobi objasniti nešto jer ih odrasli ne čuju ili jednostavno ne razumiju što oni govore. Autorice to sagledavaju u okviru povrede djetetova prava na sudjelovanje, odnosno prava na govor. Dvanaestogodišnji dječak Metin, svojim odgovorom da mišljenje djece o stvarima i događajima odraslima nije bitno jer misle da ga oni i ne formiraju, potvrđuje uvjerenje spomenuto na početku ovog poglavlja, a to je da djeca nemaju dovoljno znanja i iskustva, zbog kojih roditelji donose sve odluke i usputno zaborave da i dijete formira stavove i razmišljanja koja želi podijeliti. Avci i Pekince (2018) spominju slične rezultate o razmišljanjima djece u studiji koji su proveli Otkay i Kumbaroglu (2011, prema, Avci i Pekince, 2018) gdje je za djecu u obiteljskom okruženju najvažnije pravo da budu poštivani, a najmanje poštivano pravo djeteta je da sudjeluje u donošenju odluka. Također, autorice spominju i istraživanje Mamur-Isikci (2013, prema, Avci i Pekince, 2018) kojim se došlo do zaključka da djeca žele da ih se poštuje, ali misle da to poštovanje ne dobivaju od odraslih. Koliko god se ulagalo u dijete i djetinjstvo, i koliko god se velika uloga davala samom djetetu u modernom društvu, djetetu se oduzima ravnopravan položaj sa odraslima, jer kako neki autori (Davis, 1940; Esping-Andersen, 2002, prema Qvortrup, 2005) objašnjavaju, u dijete se ulaže da postane određena odrasla osoba, ali se istovremeno djetetu oduzima položaj čovjeka, a pridaje mu se položaj projekta u ljudskom obliku, čime djetinjstvo postaje razdoblje utišane individualnosti i socijalne stagnacije.

Moderna slika djeteta je okarakterizirala dijete kao biće koje jest, odnosno postoji sada kao čovjek, kao i svaki drugi, a nije samo biće u nastajanju koje će tek u budućnosti postati čovjek. Prema tomu, Spyrou (2020) se u svom radu bavi problematikom društvene koncepcije djeteta i djetinjstva koje je izrazito kompleksno jer po svojoj prirodi je promjenjivo i nepredvidivo i u ovom trenutku i vremenu djeca su postala tvorci svoje budućnosti i budućnosti svijeta, a načini na koje odrasli gledaju na djecu i njihovu participaciju postaju zastarjeli.

Bašić (2011) navodi kako su danas sve više vidljive proturječnosti dječjeg razvoja, više ne postoji tipično dijete i djetinjstvo čiji se razvoj može pratiti po unaprijed uređenim pravilima i definicijama. Najveća promjena za odrasle je što dječja samostalnost, usmjerenost ka cilju i odlučnost nastupaju ranije nego ikada prije. Ove promjene dovode do rekonstrukcije tipologije djeteta i prihvaća se spoznaja da je svako dijete individua za sebe. Iz tog razloga nije čudno da su u konstrukciji novog djetinjstva djeca odlučila da njihova sudbina pripada njima, jer kao što Bašić (2011) piše, djeca su već od malena odlučna oko svojih ciljeva. To je vidljivo i kod

pojave djece aktivista, koji donose svoje ciljeve i kojima se odani. Pored toga takva djeca žele učiniti i svoju budućnost i budućnost svijeta boljom pa svojim aktivizmom i razinom djelovanja zahtijevaju od svijeta bolju komunikaciju i veća prava na sudjelovanje u svijetu odraslih koji kroje pravila i svijet u kojem žive (Spyrou, 2020). Bašić (2011) navodi da je bilo potrebno stotinu godina da se shvati da dijete kao aktivan subjekt nije ono koje će samo samostalno odraditi ono što odrasli očekuju od njih, već je to osoba koja će samostalno stvoriti svoja mišljenja, svoje planove i rješenja za probleme na koje nailazi. Kretanje u tom smjeru omogućilo bi ono što Appadurai (2013, prema Spyrou, 2020) naziva politikom nade, a djeca aktivisti i njihov pokret za spašavanje Zemlje i ljudskih prava sveukupno su najbolji primjer nade.

2.3. Sedam slika djeteta i djetinjstva

Autorica Reesa Sorin (2005) predstavila je deset slika djeteta i djetinjstva, iz perspektive odraslih, dok je autorica Rosemarie J. Lowe (2012) kroz svoje istraživanje utvrdila četiri slike djeteta i djetinjstva, kroz razgovor sa djecom vrtićke dobi. U ovom poglavlju predstaviti će se pet slika autorice Sorin (2005) i dvije autorice Lowe (2012), koje su najrelevantnije za ovu temu i koje služe kao reprezentacija odnosa i razvoja tradicionalne i suvremene slike djetinjstva, te s druge strane pružaju uvid u dva različita svijeta i njihovu percepciju djetinjstva i djeteta.

Prva slika djeteta je nevino dijete, takav pogled pojavio se u srednjem vijeku i vjerovalo se da je dijete neka vrsta svetca kojoj treba stalna zaštita. Djetetova nevinost košta dijete njegove samostalnosti i učinila ga je lako ranjivim, te je dijete prazna ploča koju se gradi i usavršava od malena (Branscombe i sur., 2000, prema Sorin, 2005). Opsesija konstantnom zaštitom malenog i nevinog djeteta, koja je dakako potrebna, prerasla je u kontrolu i oduzimanje djetetovog prava i mogućnosti da djeluje samo (Dockett, 2002; Silin, 1995 u Woodrow, 1999; Sorin, 2003, prema Sorin, 2005).

Druga slika je slika djeteta kao osobe koju se trenira da postane odrasla osoba. Na djetinjstvo se gleda kao na razdoblje u kojem se dijete socijalizira sa okolinom kako bi ono postalo kao svi drugi odrasli ljudi i nije ništa više nego razdoblje treninga za odraslost (Sorin, 2005).

Sljedeća slika je slika i proces dehumanizacije djeteta, kao objekta koji postoji za konzumaciju odraslih. Wood (2003, prema Sorin, 2005) navodi primjere kroz koje je postignuta konstrukcija ove slike, a to su dječji izbori ljepote, djeca u pornografiji, djeca kao modeli u reklamnim

kampanjama. Djeca su predstavljena kao nevina bića, ali odrasli pronalaze načine za seksualizaciju i iskorištavanje za svoje potrebe (Sorin, 2005).

Jedna od slika je slika djeteta kao žrtve, žrtve političkih i društvenih previranja. U ovim slučajevima dijete je bez glasa i bez mogućnosti da učini nešto za sebe, za društvo. Ta djeca su žrtve rata, nasilja, čije se slike koriste da osvijeste javnost, ali te iste slike i veličina situacije nisu pokazivane djeci, iz razloga da se sačuva njihova nevinost (Sorin, 2005).

Posljednja slika autorice Sorin (2005) je slika djeteta kao aktivnog sudionika, pa se djetinjstvo smatra važnim razdobljem za osobu, u kojem otkriva sebe i svijet oko sebe kroz interakciju (Corsaro, 1997, prema Sorin, 2005). Odrasli i djeca su partneri u učenju i djelovanju, a roditelji imaju odgovornost usmjeravati djetetove procese učenja (Woodrow, 1999, prema Sorin, 2005). Iako se društvena slika o djetetu mijenja i autorica podsjeća da su mnoge promjene o samostalnosti djeteta uvedene u zakone i odredbe, isto tako još uvijek je vidljiva ta slika djetinjstva samo kao razdoblje u kojem se stvara odrasli čovjek, pa napor da se djetinjstvo prihvati kao posebno razdoblje i dijete kao ravnopravno biće, vraćaju par stepenica unazad.

Prva slika djeteta, autorice Lowe (2012) je razigrano dijete. Koje je promatrano kroz koncept igre iz perspektive djece, a autorica u toj slici vidi dijete sa više moći i kontrole. Čak i kroz igru djeca sebe gledaju kroz odnos s odraslima, a pozitivan pomak se događa kada djeca samostalno odluče kada će isključiti odrasle iz igre. Na taj način igra postaje njihovo područje, koje oni mogu kontrolirati.

Sljedeća slika je slika neovlaštenog djeteta, odnosno gdje dijete ima poteškoća sa osamostaljivanjem i prekidom ovisnosti o odrasloj osobi. U razgovoru s djecom Lowe (2012) otkriva kako kroz igru s lutkama i u odraslim ulogama, odnosno u ulozi roditelja, djeca otkrivaju kroz glumu da su odrasli ti koji imaju kontrolu nad njihovim životima, jer dijete mora učiniti ono što odrasli kažu (djevojčica otkiva kako njena lutka mora otići u vrtić iako ne želi, ali mora, jer ona, kao majka, mora na posao i dijete nema izbora). U tom slučaju dijete se može smatrati neovlaštenim da donosi vlastite odluke.

3.Prava djece

Petani i Mijić (2009) izjavljuju da su ljudska prava, prava svakog čovjeka, prema tome dijete kao ljudsko biće stječe ta prava odmah po rođenju. Razumijevanje i življenje osnovnih ljudskih prava nije oduvijek pripadalo svima, posebice ne djeci. Polić (2015) piše o pravima djece kao novom pristupu djetetu koji se razvio kao svojevrsan ogranak suvremene slike o djetetu. Nakon Prvog svjetskog rata započela je priča o pravima djece, a aktivna pravna zaštita seže do 1924. godine, koje je donesena *Ženevska deklaracija o pravima djeteta*. Njen fokus je bio na zaštiti djeteta, na pomoći djetetu i jednakim pravima među djecom. Od tada pa nadalje doneseni su mnogi dokumenti vezani za prava djece, kao što je *Konvencija o dječjim pravima* iz 1989. koja služi kao velika međunarodna smjernica za dječju dobrobit (Polić, 2015). Prihvatile su je gotovo sve države, izuzev Sjedinjenih Američkih Država koje su Konvenciju potpisale, ali ne i ratificirale (Oppier, 2021). Razlog za to američki Senat prvotno je naveo povredu roditeljskih prava (Bartholet, 2011; Davidson, 2014; Killbourne, 1998, prema Oppier, 2021), ali pravi razlog je ugrožavanje zakonodavne moći saveznih država (Killbourne, 1998. prema Oppier, 2021). Noviji dokument koji je u svom sadržaju usvojio suvremenu sliku djeteta je *Svijet dostojan djece* iz 2002. godine. Uz zaštitu, fokusira se i na ulaganje u dijete, u aktivno slušanje i poštovanje djetetove sadašnjosti i budućnosti u vidu zaštite okoliša (Kopić i Korajac, 2010).

Petani i Mijić (2009) uočavaju da je došlo do promjena u društvenoj percepciji prava djeteta, odnosno hijerarhija važnosti prava se mijenja. Zaštita djeteta, koja je proizašla iz slike slabog djeteta, danas ne predvodi diskurs o dječjim pravima. Društvena aktivnost i diskurs o dječjim pravima su preusmjereni prema participativnim pravima djece. Johnson (2017, prema Tisdall i Cuevas-Parra, 2022) ističe da je postalo jasno da su djeca sposobna stvoriti i iskazati svoja mišljenja kroz sudjelovanje, ali Tisdall i Cuevas-Parra (2022) navode da nije problem u priznavanju te činjenice, već u tome hoće li odrasli dječjim stajalištima i idejama pridodati težinu dovoljnu da ih uključe u donošenje odluka.

3.1.Proturječnosti prava djeteta i posljedice

Usvajanje *Konvencije o pravima djeteta* je monumentalan korak za društvo, jer otvara novi svijet u kojem djeca dobivaju svoju ravnopravnost (Reynolds 2006, prema Kopić i Korajac, 2010). Premda, Konvencija i slični dokumenti, unatoč svojim progresivnim zahtjevima ostaju proturječni. S jedne strane, Konvencija o pravima djece navodi da dijete ima

pravo izražavati svoje mišljenje, pravo na socijalno djelovanje, na slobodno izražavanje: „Članak 15: Države stranke priznaju djetetu pravo na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja“ (Unicef, str. 7, 2017).

„Članak 12: Države stranke osigurat će djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te ih uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta“ (Unicef, str. 7, 2017).

„Članak 13: Dijete ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo mora, neovisno o granicama, uključivati slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta“ (Unicef, str. 7, 2017).

S druge strane, bez obzira na utvrđena prava koja tvrde da su djeca sposobna i da im se mora omogućiti aktivno djelovanje, još je aktualna slika djeteta kao nezrelog i slabog bića koje treba zaštitu (Avcı i Pekince, 2018). Moguće je reći da je *Konvencija o pravima djece* doprinijela priznavanju i podizanju svijesti o dječjim participativnim pravima, ali društvo i dalje podržava konzervativnu politiku prema pravima djece, posebice kada djeca trebaju biti uključena u donošenje odluka (Tisdall i Cuevas-Parra, 2022). Odrasli i dalje nastavljaju donositi odluke koje su vezane za djecu, umjesto njih, ali ne i u suradnji s djecom. Ravnopravnost tako ostaje samo klauzula u nekom dokumentu, a u stvarnom životu dijete nastavlja društveni život kao pasivni promatrač (UN CRC, 1995, 2009; Save the Children (SC), 2010, prema Avcı i Pekince, 2018). Hart (2016, prema Avcı i Pekince, 2018) nadodaje da dok roditelji uvažavaju činjenicu da njihovo dijete može samostalno djelovati, ne smiju zaboraviti da trebaju i stvarno dopustiti da dijete bude samostalno i da donosi svoje odluke. Ove proturječnosti postavljaju roditelje i druge odrasle u dominantan položaj, kojim usmjeravaju putanju djetinjstva. Odgovornost i samostalnost prebacuju na sebe u želji da zaštite dijete, tako oduzimajući djetetu zakonima propisanu autonomiju (Kopić i Korajac, 2010).

Atilgan i Umit-Atilgan (2009, prema Avcı i Pekince, 2018) napominju kako prejak zaštitnički pristup djetetu polazi od toga da roditelji ignoriraju činjenicu ili su nedovoljno svjesni toga da je djetetu oduzeto pravo i mogućost da se tretira kao individualna osoba. Također, tradicionalno racionaliziranje roditeljstva i roditeljske brige, Franklin (1993, prema Avcı i Pekince, 2018) navodi da proizlazi iz manjka djetetova iskustva i znanja, te roditeljskog uvjerenja da će djeca kada odrastu vidjeti zašto su donijeli određene odluke za njihovo dobro.

Pojam djetetove dobrobiti, koju Stainton Rogers (2009, prema Polić, 2015) vidi u okviru pojma diskurs potreba (koji se odnosi na psihološke potrebe i pripada tradicionalnoj slici djeteta, u čijem središtu je dijete koje je ranjivo i nema razvijenu autonomiju i osjećaj odgovornosti, te je ispunjavanje potreba od velike važnosti za razvoj) i upozorava da je često najbolji interes za dijete krinka za najbolji interes roditelja. Oprečno diskursu potreba razvio se diskurs prava, koji je doprinio razumijevanju slike djeteta kao one osobe koja ima svoje želje, razmišljanja, svoje ciljeve, a ne samo potrebe (Polić, 2015). Diskurs prava ima sličnosti sa socijalnim konstruktivizmom, (Freeman, 1998; Smith 2018; Stainton Rogers, 2009, prema Polić, 2015) koji se u najvećoj mjeri zalaže za participaciju djece. Dok diskurs prava, primjerice *Konvencija o pravima djeteta*, naglasak stavlja na zaštitu svih prava, iako potiče i participaciju, ali ne u mjeri kao i konstruktivizam. Čin dodjeljivanja prava djetetu kao njihovom samostalnom nositelju je čin priznavanja djeteta kao aktivnog i sposobnog bića (Freeman, 2007, prema Polić, 2015). Kao i kod diskursa potreba mnogi autori uočavaju nedostatke, Ferguson (2013, prema Polić, 2015) ističe problematiku diskursa prava djece i njegove povezanosti sa stvarnim interesima djece.

Još jedna kritika koju ističu Reynaert i sur. (2012, prema Polić, 2015) je shvaćanje autonomije i participacije, koji u diskursu prava zauzimaju najvažnije mjesto. Roger (1997, prema Norena-Pena i Sanchez-Cardenas, 2015) navodi kako djeca mogu sudjelovati u dogovoru o stvarima koje se njih tiču, te uz to imaju pravo biti zaštićeni od strane društvenih institucija jer se u obzir uzima njihova ranjivost i ono što je najbolje za njih u tom određenom trenutku. Poštivanje prava i potreba nije izbor između dvije suprotstavljene strane već pitanje poštivanja ljudskog integriteta u cjelini, što Polić (2015) ističe kao odliku pedagoškog pristupa participaciji i zaštiti dječjih prava. Pedagoški odnosno odgojni pristup se zalaže za integraciju autonomije i participacije jer djetetu pripada njegova autonomija, ali isto tako mu je potrebna pomoć i zaštita. Zadaća pedagogije je upravo da ono što vidi kao nedostatak ujednači, a to je da uvaži perspektivu djeteta, odnosno kakav smisao i važnost dijete pridaje temama i događajima vezanim za njegova prava i potrebe (Polić, 2015).

3.2. Sudjelovanje u donošenju odluka/ participacija

Participacija se može definirati kao uključivanje djece u sve probleme i događanja koja ih se tiču, te kao društvena inkluzija, ako se na djecu gleda kao na marginaliziranu skupinu. Na participaciju djece u društvenoj perspektivi često se gleda kao na dvije krajnosti, ili kao potpuna

participacija ili nepostojanje participacije. Iz tog razloga odrasli često imaju argument zašto participacija nije moguća (Jeđud Borić, 2017). Participaciju je moguće podijeliti na nominalnu i zastupničku. Nominalna participacija služi kao legitimizacija odluka koje donose odrasli, a koje se tiču djece. Dijete ima pravo glasa jer u suprotnom odluka odrasle osobe ne bi bila legalna, ali pravo glasa ne znači da dijete istinski ima priliku izraziti svoje mišljenje, jer ako nije dovoljno racionalno ono se neće poslušati. Dovoljno velika racionalnost u odgovoru svakog djeteta nije moguća, razlog tomu je dob djeteta i razne poteškoće u razvoju. Mlađa djeca i djeca sa kognitivnim problemima, govornim manama i sličnim poteškoćama osim nezadovoljavanja potrebe za racionalnošću u donošenju odluka, na nemogućnost prakticiranja svog participativnog prava nailaze i kod društveno prihvaćenog očekivanja na verbalno sudjelovanje (Nylund, 2019). Tako djeca ostaju i bez legalno traženog, ali rijetko saslušanog glasa. S druge strane postoji zastupnička participacija, gdje je je proces donošenja odluka zaista dogovor i glas djeteta je bitan, te se dječja perspektiva uzima u obzir (Nylund, 2019).

Nylund (2019) u svom radu predstavlja pregled mogućnosti i stvarne participacije djece kroz Norveško zakonodavstvo i dolazi do zaključka da uz postojanje mogućnosti participacije i prava na izražavanje mišljenja, oni ipak ostaju samo formalni, i to zbog toga što odrasli žele zaštititi djecu, ili zbog uvjerenja da djeca ne mogu donijeti važne odluke, ili zbog loše komunikacije i loše obrazovanih posrednika. Jeđud Borić (2017) također ističe da je u literaturi dobro zastupljena ideja i pravo na participaciju djece, ali praksa još uvijek odskače od suvremene slike sposobnog djeteta. Ovaj raskol između dviju strana ne ide u prilog ni društvu ni djetetu. Pritom Weithorn i Campbell (1982, prema Coyne i Harder, 2011) prema svom istraživanju navode da su djeca koja imaju 14 godina jednako kompetentna kao i odrasli u donošenju odluka, ali većina smatra da djeca koja imaju manje od 14 godina uopće nemaju kompetencije za donošenje odluka. Dok Norena-Pena i Sanchez-Cardenas (2015) spominju kako dijete već u dobi od 8 godina ima kapacitet za donošenje odluka koji je sličan onom kod odraslih. Autori zaključno navode da društvo koje je djetetu priznalo mogućnost da donosi odluke i da se slobodno izražava, još uvijek propituje te iste mogućnosti i proturječno je svojim odlukama. Coyne i Harder (2011) u svom radu bave se autonomijom i sudjelovanjem u donošenju odluka djece u situacijama vezanim za njihovo zdravlje, te navode kako barem u domeni djetetova zdravlja djeca žele donositi odluke u dogovoru ili uz potporu roditelja i članova obitelji. Djetetu je važno da može sudjelovati u donošenju ovakvih odluka i da u isto vrijeme ima potporu (Boylan, 2004, prema Coyne i Harder, 2011). Autorice navode kako je važno stvarati prilike za dječje sudjelovanje u donošenju odluka, u raznim situacijama, a ne samo zdravstvenim. Sazrijevanje

je proces i ne dolazi u trenutku kada se navrší 18 godina, kao ni kompetencija za donošenje odluka. Iz tog razloga odrasli i društvo konstantno trebaju promovirati suradnju s djecom u donošenju odluka kako bi do punoljetnosti u potpunosti razvili tu kompetenciju i samostalno je prakticirali (Coyne i Harder, 2011). Nylund (2019) dijeli isto mišljenje, te napominje kako je izraz poštovanja djetetova dostojanstva poštovanje djetetova prava na sudjelovanje u donošenju odluka. Koristi su obostrane i mnogostruke za dijete, kako navodi Archard, i Freeman (2014; 2007, prema Nylund, 2019), posljedice partnerstva u donošenju odluka je unaprjeđenje djetetovih vještina i vježbanje samopouzdanja. Jeđud Borić (2017) navodi da djeca svojom participacijom u donošenju odluka mogu doprinijeti boljitku modernog društva. O' Kane (2007, prema Jeđud Borić, 2017) navodi primjer Walesa gdje su u izradu nacionalnih standarda bila uključena djeca. Njih koriste razne institucije, ali svejedno su napisani jednostavnim jezikom da ih i djeca mogu razumjeti.

Percy-Smith i Thomas (2010, prema Jeđud Borić, 2017) navode da moderno društvo mora gledati iznad članka 12 u *Konvenciji o pravima djece*, kada razmatra dječju participaciju. To je, kako navode, da se djetetu pruži veća mogućnost, odnosno pravo, demokratskog odlučivanja u svim područjima života ne samo u onim stvarima koje se neposredno tiču djeteta. Tisdall i Cuevas-Parra (2022) idu korak dalje i smatraju kako aktivizam djece može proširiti njihova prava, posebno pravo na participaciju spomenuto u članku 12. To je pravo koje bi se odnosilo na proširenje djetetova sudjelovanja u donošenju odluka i ujedno bi uključivalo i podupiralo aktivizam djece.

3.3. Participativna prava djece na području Republike Hrvatske

Uređenje dječjih participativnih prava u sustavu obrazovanja u Republici Hrvatskoj:

„D.8.3. Definirati proces sudjelovanja učenika u donošenju školskih pravila i planova za poboljšanje discipline kako bi se jačala njihova odgovornost i pozitivna klima u školi.“

„D.8.4. Poticati i podržavati učenike na pokretanje konkretnih akcija i aktivnosti kojima pridonose zadovoljavanju svojih prava i interesa, ali i različitih humanitarnih aktivnosti, uključiti ih ne samo u provedbu već i u oblikovanje različitih programa, osobito programa prevencije nasilja, prevencije ovisnosti, programa borbe protiv siromaštva, razvoja socijalnih kompetencija i vještina za samo aktualizaciju, nenasilnog rješavanja konflikata.“

„D.9. Cilj: Uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u škole

D.9.1. Izraditi plan uvođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u škole kao međupredmetni sadržaj, ali i kao obavezni sadržaj od određene faze obrazovanja učenika

D.9.2. Osigurati dodatnu edukaciju nastavnika za realizaciju odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo“

(Nacionalna strategija za prava djece od 2014. do 2020., str. 38, 2014)

Mjera D 8.4. ukazuje na poticanje učenika da vježbaju odgovornost, donošenje odluka i toleranciju koji uvode dijete u demokratsko društvo. Mjere kojima se ti ciljevi nastoje ostvariti imaju potencijal da djeci i mladima pruži prostor za aktivno djelovanje i izvođenje svoje građanske uloge. Zaključak je da su propisi koji uređuju participaciju djece u Republici Hrvatskoj zadovoljavajući, a problem je što postoji previše ciljeva, što može biti s jedne strane i teret i demotivirati njihove izvršitelje (Miroslavjević i Car, 2017).

3.3.1. Participacija djece u praksi u Republici Hrvatskoj

Participacija djece još uvijek nije široko prihvaćena u društvu, iako je zastupljena tema u znanstvenim radovima, u praksi je drugačija situacija. U Republici Hrvatskoj ima pozitivnih primjera participacije i ovo su neki od njih.

Skupina od 20 djece, u dobi 12 do 17 godina, pod nazivom mreža mladih savjetnika koji surađuju sa pravobraniteljicom za djecu, imaju važnu ulogu u sudjeluju u planiranju rada ureda pravobraniteljice. Također, izrađuju materijale kojima promoviraju prava djece i imaju savjetodavnu ulogu. Svako dijete se može prijaviti da postane član, a biraju ih djeca koja su trenutni članovi (Jeđud Borić i sur., 2017).

Dječje gradsko vijeće grada Opatije osnovano je prije 21 godinu i za ciljeve ima potaknuti funkcionalnu i zdravu komunikaciju između Grada i djece, stvoriti prostor u kojem se mogu ostvariti prava svih građana bez obzira na dob, te da djeca vježbaju svoje pravo donošenja odluka i nošenje s odgovornošću koje te odluke donose. Vijeće čine po dva učenika iz četvrtih, petih, šestih i sedmih razreda iz tri osnovne škole. Svaka tri mjeseca vijeće se sastaje sa gradonačelnikom kroz sjednice u Gradskoj vijećnici. Vijeće predlaže razne projekte koje djeca smatraju važnima i njima potrebnima. Neki recentni projekti su produženo vrijeme rada kazališta, izrada poligona za bicikle. Osim sjednica, djeca se sastaju svaki tjedan i rade uglavnom kroz radionice, uz vodstvo volontera i voditeljice (Jeđud Borić i sur., 2017). Dječje gradsko vijeće osnovano je i u Splitu, broji 27 članova iz splitskih osnovnih škola. Zadaća

članova je da budu posrednici između Grada i svih učenika u svojoj školi, te da predstavljaju ideje koje oni i njihovi kolege imaju za poboljšanje svog položaja u Splitu.²

Dječji vrtić Dječja igra je privatni vrtić osnovan prije 20 godina u Zagrebu i ima 4 objekta. Vrtić funkcionira na način da se djeci pruža velika sloboda, nema određenog vremena kada djeca trebaju doći, ako djeca žele ostati duže spavati to mogu uraditi i ako su to roditelji u mogućnosti, također u vrtiću sami odlučuju kada i gdje žele spavati. Djeca sama odlučuju žele li se pridružiti aktivnostima koje vodi odgajatelj. Komunikacija i aktivno slušanje su procesi koji se cijene, a problemi se rješavaju skupa. U konstrukciji pravila sudjeluju djeca isto koliko i odrasli, te vrtić ističe participaciju djece kao bitan način rada (Jeđud Borić i sur., 2017).

---

² Grad Split, 2014, dostupno na: <https://www.split.hr/clanak/osnovano-djecie-gradsko-vijece-grada-splita>

4. Angažman djece

Kroz prošlost mnogim revolucijama prethodili su pokreti učenika i mladih ljudi. Implementacija promjena u društvu započinje negodovanjima, novim idejama kako poboljšati trenutno stanje, a mladi ljudi su izvor novih pogleda, novih ideja i novog svijeta (Gill, 2006). Promjene u društvu nastaju kada se dogode stvari koje mnogi ne očekuju, koje ne žele, a aktivizam djece je upravo ta društvena komponenta koja nije bila očekivana, ali koja je doprinijela transformaciji društva (Goldman i Yavetz, 2017, prema Cortez-Ramos i sur., 2021). Taft (2011) je sa djevojčicama aktivistkinjama razgovarala o načinima na koje djeluju, većina njih misli da aktivizam nije samo prosvjedovanje, čak nije ni ono najvažnije. Djevojčice svoje napore žele usmjeriti prema obrazovanju, prema aktivnostima u zajednici, pružanju potpore jednih drugima, te pozivanju drugih na sudjelovanje, jer na taj način izravno implementiraju promjenu. Promjena, kako je vide mnoge djevojčice, leži u znanju, posebice onom političkom, o osviještenosti svakog čovjeka, posebice mladih ljudi o trenutnom stanju u društvu (Taft, 2011). U nastavku su navedeni načini i vrste aktivizma kroz koje su djeca postigla promjenu.

4.1. Ekološki aktivizam

Općeprihvaćeno je vjerovanje da djeca i mladi rijetko sudjeluju u politici ili da ih ne zanima. U novije vrijeme protuargument ovom vjerovanju su prosvjedi protiv klimatskih promjena, odnosno „Fridays for future“ (Petci za budućnost) (Cortes-Ramos i sur., 2021).

Klimatski aktivizam djece i mladih zadobio je pažnju javnosti pojavom društvenog pokreta „Fridays for future“ 2018. godine kada je mlada aktivistkinja, tada petnaestogodišnja Greta Thunberg protestirala sama ispred Švedskog parlamenta zahtijevajući od svoje vlade djelovanje protiv klimatskih promjena. Zbog brzog širenja objava o Gretinom činu i valu potpore od druge djece i mladih, Greta više nije protestirala sama i u godinama koje su došle svaki petak je posvećen prosvjedima protiv klimatskih promjena (Orrico Serrao i sur., 2020). Ovo je pokret koji prelazi geografske granice, politička uvjerenja i sve ostale razlike (Sorice, 2022). Izraz je bunta i neslaganja djece i mladih prema trenutnom političkom stanju u svijetu posebno političkim tendencijama u nošenju sa klimatskim promjenama (Parth i sur., 2020). Mladi i svi ostali koji ga podržavaju i sudjeluju u pokretu, smatraju da je ovaj pokret nešto što je svijetu potrebno i cilj je da taj isti svijet upozore na razorne posljedice klimatskih promjena (Sorice, 2022). Sukladno tomu, Campbell i Pasek i sur. (2008, prema Parth i sur., 2020) navode da sudjelovanje u ovakvim događajima odnosno prosvjedima može djecu naučiti tomu kako

stvarni svijet funkcionira, izvan škole i izvan knjiga, i kako se stvaraju promjene u demokratskom društvu. Parth i sur. (2020) su zaključili da sudjelovanje u prosvjedima mijenja razine zadovoljstva vladom i percepciju demokratičnosti jednog društva, a svojim relativno malim istraživanjem utvrdili su da su „Fridays for future“ zaista promijenili političke tendencije djece. Unicef (2007, rema Orrico Serrao i sur., 2020) ističe da je ekološki aktivizam djece u cjelini učinio i više od toga, jer upravo briga i aktivizam djece je utjecao na podizanje svijesti o klimatskim promjenama i potrebama da se očuvaju prirodni resursi. Današnja djeca su ta koja će najviše osjetiti posljedice klimatskih promjena i upravo su oni generacije koje su stvari odlučile uzeti u svoje ruke. Postali su glas promjene koji upozorava na opasnosti koje prijete Zemlji i traže od vlada diljem svijeta da promijene štetne navike i zaštite planet (Orrico Serrao i sur., 2020).

4.2. Djeca i aktivizam na području ljudskih prava

Tisdall i Cuevas-Parra (2019) pišu da grupa djece čije je djelovanje usmjereno prema sprječavanju dječjih brakova, kao razlog za svoj aktivizam navode promjenu koju žele u svojim životima i životima druge djece. Djeca iz ove grupe isto kao iz mnogih drugih aktivističkih organizacija djece i mladih, motivirani su za djelovanje jer su i njihova ljudska prava bila ugrožena. Isto kao što je i izvor aktivizma Malale Yousafzai bio nemogućnost njena ostvarivanja prava na obrazovanje (Yousafzai i Lamb, 2013).

4.2.1 Obrazovanje

Predmet čestih prosvjedovanja i nezadovoljstva je tema koja je djeci jedna od najbližih i najvažnijih, a to je obrazovni sustav. Iako uključenost djece i mladih u društveni život i donošenje odluka nije tvorevina modernog društva 21. stoljeća, s obzirom da su djeca i mladi sudjelovali u izgradnji modernih i demokratskih političkih sustava 20. stoljeća. Primjerice, studenti i srednjoškolci u Africi kroz 20. stoljeće su protestirali protiv rasne segregacije, odnosno borili su se za demokraciju koja neće biti rasno uvjetovana, te protiv školskog sustava koji je zasnovan na aparthejdu i inferiornosti naspram bijelim učenicima (Gill, 2006). Taft (2011) navodi primjer prosvjeda za bolje obrazovanje, odnosno jednak pristup obrazovanju koji se dogodio u Oaklandu, Kaliforniji. Nekoliko organizacija mladih aktivista udružilo se u jednu koaliciju kojoj je cilj obrazovna jednakost i bolje obrazovanje. Jedna djevojčica održala je govor i odgovorila na pitanje koje su gomili mnogi postavili, a to je zašto oni nisu u školi. Ona je odgovorila da nije učenje proces koji se događa samo u zgradi škole već i kroz društvene pokrete. A mnoga djeca koja su bila govornici taj dan podsjećala su svoje kolege da se osvijeste,

da nauče što više mogu o nepravdama koje im se događaju, da pitaju što ih zanima. Razlog njihova prosvjeda i njihovih radionica je da potaknu drugu djecu na razmišljanje i kako je jedan od govornika rekao – da prestanu biti lutke čijim životima upravljaju moćni ljudi. Kričičko razmišljanje, kreativnost, sloboda u učenju su promjene koje djeca žele vidjeti u svom obrazovanju (Taft, 2011).

4.2.2. Prava djevojčica – dječji brakovi

Tisdall i Cuevas-Parra (2019) u svom radu predstavljaju Dječji forum, grupu djece koja je zaustavila 72 dječja braka u Bangladešu. Dječji forum je samostalno mobilizirao svoje članove, te odrasle ljude sa sredstvima i moći koji su im od pomoći. Njihovo djelovanje nije nasumično i neorganizirano, već se sastoji od pet koraka. Ako djevojčica odjednom prestane ići u školu, prijatelji to prijave Dječjem forumu i netko od njih to prenosi ostalim članovima i nekome od njihovih odraslih saveznika. Drugi korak je planiranje strategije djelovanja, a nakon toga se razgovora sa roditeljima i informira ih se o štetnostima dječjeg braka. Posljednja dva koraka sastoje se od mobiliziranja zajednice, traženja pomoći od strane policije, kada roditelji ne surađuju. Suradnja je pozitivna strana odnosa djece i odraslih, koje je naposljetku doprinijela rješenju problema (Tisdall i Cuevas-Parra, 2022). Dječji forum često ulaže sve snage da pronade valjane izvore koji upućuju na maloljetnost curice koje je udata. Na posljetku, nakon uspješne akcije, djevojčice se vraćaju u školu i u većini slučajeva ostaju neudate. Sretan završetak ne očekuje sve djevojčice, upravo je to razlog za još veću suradnju odraslih i djece kod svih tipova društvenih problema (Tisdall i Cuevas-Parra, 2019).

4.2.3. LGBTQ prava

Iskander i Shabtay (2018) u svom radu bave se zakonom koji omogućuje učenicima u svim državnim školama na području Ontarija (Kanada) da osnivaju klubove i organizacije kojima se podržava ili u čijem središtu su djeca i mladi iz LGBTQ zajednice. Ovaj zakon je donesen zahvaljujući učenicima koji su LGBTQ aktivisti. U svojoj ustrajnoj borbi učenici su protestirali o ovom problemu na paradi u Torontu 2011 (Craine, 2011, prema Iskander i Shabtay, 2018), te su održali konferenciju za novinare gdje su zahtijevali pravo na organizaciju ovakvih klubova u školama (Keung, 2012, prema Iskander i Shabtay, 2018). Ovaj val aktivizma nije bio u potpunosti slučajan, niz samoubojstava LGBTQ djece potaknut zlostavljanjem od strane vršnjaka utjecao je na veći pritisak i pokušaj podizanja svijesti o zlostavljanju djece koja su dio zajednice (Quinn i Meiners, 2013; Herriot, 2014, prema Iskander i Shabtay, 2018). Ovaj zakon omogućuje djeci koja su marginalizirana, da pasivnost koja im je društveno predodređena zamjene statusom aktivne osobe koja ima mogućnost postati vidljiva u svom školskom

okruženju (Winston i Tutters, 2015, prema Iskander i Shabtay, 2018). Ova mogućnost pružena im je upravo od strane njihovih kolega, djece iz njihove zajednice i njihova aktivizma, što potvrđuje činjenicu da su djeca aktivni građani koji progovaraju i traže promjenu u područjima koja su za njih važna, te isto tako djeluju i pozivaju druge članove društva na aktivnost koja je njihovo pravo i obveza (Orrico Serrao i sur., 2020).

4.3. Uloga društvenih mreža

Društvene mreže su postale novi svijet, siguran i širok, za sve manjine, a djeca su jedna od njih (Orrico Serrao i sur., 2020). Tisdall i Cuevas-Parra (2022) također djecu vide kao manjinu koja nema puno prostora izraziti se tradicionalnim putem. U stvarnom svijetu i vremenu nije bilo moguće dobiti sredstva da se njihov glas čuje (Ferreira 2018, prema Orrico Serrao i sur., 2020), zahvaljujući internetu djeci su se ukazale veće prilike i pristup aktivizmu (Milošević-Dorđević i Žeželj, 2017, prema Cortes-Ramos i sur., 2021). Internet je pružio upravo što je bilo potrebno, prostor na kojem se gomile ljudi mogu organizirati, na jeftin način i pristupačan velikom broju djece. Ovaj tip pristupa pomogao je dignuti svijest među drugom djecom i mobilizirati ih u akcijama koje su od velike važnosti za njihove živote (Orrico Serrao i sur., 2020).

Cortes-Ramos i sur. (2021) u svom istraživanju provedenom među srednjoškolcima u Malagi utvrdili su da djeca koja sudjeluju u digitalnom aktivizmu sudjeluju na način da dijele slike i videa na Instagramu i daju svoja mišljenja i rješenja na tu temu. Najveći broj djece (45%) smatraju da je njihov aktivizam nedosljedan, odnosno aktivni su u rješavanju nekih problema, dok su kod drugih pasivniji, 37% djece su konstantno aktivni, a pasivni sudionici čine 17% i oni samo označe da im se ta slika ili video sviđa (Cortes-Ramos i sur., 2021). Dijeljenje slika i videa za mlađu populaciju je način izražavanja njihovih osjećaja i stavova (Duguay, 2016; Yarosh i sur., 2016, prema Hautea i sur., 2021). Tisdall i Cuevas-Parra (2022) slažu se da mladi aktivisti koriste društvene mreže kao način povezivanja i dopiranja do drugih, te im one omogućavaju širok doseg djelovanja. Ovakav način djelovanja je pokušaj da se određena tema uvede u društvene diskurse, da se podigne svijest o važnosti same teme i važnosti sudjelovanja odnosno aktivizma. Dok Hautea i sur., (2021) u svom istraživanju aktivizma mladih na platformi Tik Tok potvrđuju da je ovo tip aktivizma kojim mladi predstavljaju svoje brige i podižu svijest o važnim temama, ali to ne čine uvijek na način koji je dovoljan da se ti problemi u potpunosti riješe. No djeca i mladi ipak postižu to da kod svojih generacija potaknu političku uključenost i sudjelovanje (Hautea i sur., 2021). Razlozi za aktivizam su razni, neka djeca

prepoznaju važnost i snagu poruka koje dijele i na kraju vjeruju da se promjene mogu postići, da su oni ti koji tim promjenama mogu doprinijeti. Neka djeca su određene stvari i sami proživjeli i to ih motivira na sudjelovanje. Druga djeca pronalaze inspiraciju i motivaciju ili pak demotivaciju iz svojih obrazovnih sustava ili od važnih odraslih u njihovim životima, kao što su učitelji (Cortes-Ramos i sur, 2021). Naposljetku, Thorne (2009) ističe da sudjelovanje i uključenost djece i mladih u društveni život kroz medije i tehnologiju pruža im priliku da promjene hijerarhijske odnose unutar društva, jer djeca imaju prednost u ovom području i znaju više o novom načinu života i to im daje mogućnost da okrenu odnos učitelja i učenika, odnosno odnose moći.

5. Primjeri djece aktivista

U prvom poglavlju može se vidjeti razvojni put slike djeteta i koliko moći i prava suvremena slika pridaje djetetu, barem kroz literaturu, djeca modernog doba su se izdignula iznad onih najvećih očekivanja koja su odrasli stvorili za njih. Postali su tvorci promjena i borci za prava svih ljudi. Tomu idu u prilog mnogi primjeri djece koja su se odvažila živjeti život izvan unaprijed određenih pravila koja ne idu u korist njihovoj budućnosti, a to su djeca aktivisti.

Jedan takav dječak je Dylan D'Haese koji od svoje trinaeste godine snima ekološke dokumentarce. Jedan od njegovih novijih poduhvata je dokumentarac koji se bavi temom važnosti glasanja na izborima i posljedicama koje to može imati na borbu protiv klimatskih promjena. Leah Namugerwa je djevojčica koja se bavi organizacijom aktivnosti i mobilizacijom druge djece u borbi protiv klimatskih promjena, posebice njihova utjecaja na Ugandu. Leah po uzoru na Gretu Thunberg organizira prosvjede petkom, unatoč velikim ulozima, kao što je njena budućnost, Leah se nosi s velikim negodovanjima zbog izostanaka iz škole petkom i kako ona kaže da zbog toga što odrasli ne žele preuzeti vodstvo u ovoj borbi, ona odabire biti aktivist. Za nju je nepravda prema planetu Zemlji nepravda prema njoj i drugoj djeci. Leah nije samo ekološki aktivist i volonter, u razdoblju Covida-19 putem društvenih mreža ona i druga djeca organizirali su humanitarne akcije za potrebite afričke regije (Orrico Serrao i sur., 2020).

U sljedeća dva potpoglavlja biti će više riječi o dvije aktivistkinje, dvije djevojčice sada već mlade žene, koje su promijenile svijet, a prije svega kako svijet gleda na dijete i djetinjstvo.

5.1. Greta Thunberg

Nakon globalnog uspjeha „ Fridays for future“ (Petaka za budućnost) Greta je postala digitalni aktivist, već u 2018. godini imala je nekoliko milijuna sljedbenika na Instagramu i Twitteru (Orrico Serrao i sur., 2020). Greta je postala glas nove generacije, generacije aktivista (Sorice, 2022). Tomu u prilog ide činjenica da joj se u prosvjedovanju u ožujku 2019. godine pridružilo 1.6 milijuna učenika iz 120 država (Hynes, 2020, prema Jung i sur., 2020) . Osim prosvjedovanja, Greta koristi određene taktike koje spominje Taft (2011), a to su emotivno nabijeni govori za mobilizaciju drugih i stvaranje određenog efekta empatije kod odrasle populacije. Greta pokušava moć vratiti u ruke malih ljudi kroz konstantno naglašavanje uspjeha kojeg je ona i ostala djeca ostvarila u borbi za Planet, što znači da je svaki glas bitan (Thunberg, 2019).

Jedna Engleska tvrtka je provela istraživanje 2019. godine, (Ofcom, 2020, prema Orrico Serrao i sur., 2020), kojim su utvrdili da tijekom Gretinog pojavljivanja u medijima i pozivanja na aktivizam došlo je do trenda povećanja maloljetnika na društvenim mrežama. Ofcom (2020, prema Orrico Serrao i sur., 2020) povećanje broja nazivaju Gretinim efektom, jer smatraju da je Greta sposobna mobilizirati djecu. Utjecaj i status kojeg je Greta izgradila donijeli su joj titulu važne osobe u društvenim krugovima i široj javnosti (Sorice, 2022). Gretin efekt utjecao je na cijele političke strukture, primjer tomu je austrijska Zelena stranka koja je dobila 10% više glasova nego prijašnjih godina (Kozek i Ernst-Dziedzic, 2020, prema Jung i sur., 2020). Doseg Gretina uspjeha i moći njena aktivizma vidljiv je u tome da je iste godine proglašena osobom godine od strane časopisa Time, te je održala govor na UN-ovoj konferenciji o klimatskim promjenama. Prezentirana je kao svojevrsan heroj i uzor svoje generacije (Orrico Serrao i sur., 2020).

Unatoč svom naumu da spasi svijet, Greta nailazi i na grube komentare čak i od strane odraslih. Kako navode Orrico Serrao i sur. (2020), ispod videa jednog od njenih govora može se pronaći komentar, odnosno pitanje kako je to kada ti svjetski vođe ukradu djetinjstvo? S jedne strane može odgovarati trenutnom stanju Gretinog djetinjstva, a s druge ukazuje na još uvijek prisutno razmišljanje da dijete i djetinjstvo treba biti pasivno i da u njemu ne bi trebalo biti mjesta za participaciju. Tomu u prilog ide pogrdan naziv (derište) koji je upotrijebio predsjednik Brazila Jair Bolsonaro, kada je odgovorio Greti na njenu brigu o domorodačkom stanovništvu koje je ubijeno zbog pokušaja da obrane Amazonu (The Guardian, 2019, prema Orrico Serrao i sur., 2020). U jednom od svojih prvih govora Greta je osvijestila posljedicu ignoriranja dječjih molbi za rješavanje ekoloških problema, a to je dječja neovisnost u aktivizmu i djelovanju. Djeca kao što je Greta više ne čekaju odobravanje i pomoć odraslih jer je promjena započela unatoč negodovanjima osoba kao što su predsjednik Brazila (Thunberg, 2019).

5.2. Malala Yousafzai

Malala Yousafzai, kao i velika Afganistanska heroina po kojoj je dobila ime (Yousafzai i Lamb, 2013), predstavlja spas, uzor i utočište djevojčicama diljem svijeta. U zemlji kojom su upravljali Talibani, gdje djevojčice i žene pate pod režimom koji ih je učinio nevidljivima, a obrazovanje je postajalo sve nedostupnije, jedna djevojčica je odlučila progovoriti (Yousafzai i Lamb, 2013). Njen otac koji je bio veliki zagovornik obrazovanja upoznaje medije s njenom porukom. Malala nakon pojavljivanja u medijima počinje pisati blog za BBC, te njena

popularnost raste (Chai i sur., 2013). No, popularnost i borba za obrazovanje djevojčica u školi, je donijela i neželjene posljedice, te su 2012. godine Talibani Malalu upucali nasred ulice (Yousafzai i Lamb, 2013). Takav čin najbolje prikazuje realnost društvenog položaja djece, posebice djevojčica u određenim dijelovima svijeta kada pokušaju prisvojiti svoja prava.

Nesretna sudbina Malale i njeni pokušaji da promjeni svijet nisu prošli nezamijećeno u većini društava. Pokrenuta je internacionalna kampanja za prva djevojčica na obrazovanje u Pakistanu, a ubrzo nakon toga i ostatak država iskazuje svoju solidarnost. U Pakistanu se putem prosvjeda i uz slogan "ja sam Malala", dala podrška djevojčici i borbi za prava na obrazovanje, iako je ta podrška bila kratkotrajna (Chai i sur., 2013). No, diljem svijeta pokrenule su se razne aktivnosti kojim se pružala podrška njenoj borbi pa je samo godinu dana nakon pokušaja ubojstva Malala održala govor u UN-u, a podršku su joj dali djeca i mladi iz 75 država (Chai i sur., 2013). Te je iste godine osnovala fond koji financira i zagovara obrazovanje djece, posebno djevojčica (Radha, 2020). Malalina priča je u zapadnjačkim medijima predstavljena kao priča malene, pasivne djevojčice koju je potrebno zaštititi, ali Malala je svojim stavom i ponašanjem nastojala dokazati drugačije (Walters, 2017). Svojim aktivizmom i osnivanjem fonda krenula je mijenjati svijet za djevojčice. Prve na redu su bile djevojčice iz njene domovine, fond je financirao obnovu učionica i nabavku knjiga u područjima pogođenim prirodnim katastrofama, također radi na školovanju koje će biti pristupačnije za sve. Pristupačnije školovanje se želi postići na način da povećavaju upisne kvote za djevojčice koje su već udate i koje imaju teške životne uvjete. Nakon Pakistana Malalin fond se proširio i na druge države, u Nigeriji za djevojčice koje ne idu u školu ili odustaju od škole, osnivaju klubove za učenje. U klubovima se uče osnovne vještine i time se otvaraju mogućnosti zaposlenja za djevojčice i obrazovanje im omogućava izbjegavanje dječjih brakova. Nakon Nigerije, djevojčice, Sirijske izbjeglice u Libanonu su dobile svoju školu koju je Malala osnovala sa samo osamnaest godina. Izniman napor u borbi za prava djevojčica, u borbi za obrazovanje dostupno svima je priznato od internacionalne zajednice i to kroz veliki broj nagrada i priznanja koja su doprinijela Malalinom daljem radu. Doseg njena uspjeha i glasa potvrđuje Nobelova nagrada za mir koju je dobila sa indijskim obrazovnim aktivistom, te činjenica da su je dva milijuna djece predložila za dobitnicu te nagrade (Radha, 2020). Malala predstavlja ne samo 66 milijuna djevojčica koje nisu bile u mogućnosti dobiti obrazovanje (Radha, 2020), već također predstavlja glas dječjeg aktivizma i primjer njegove snage i potrebe u izgradnji boljeg društva.

Problematika rodne ravnopravnosti ukorijenjena je na svim razinama društvenog i osobnog razvoja, pa tako ulazi i u domenu djetinjstva, odnosno života djevojčica. Obrazovanje je jedno

od najvažnijih sredstava u borbi za ravnopravnost, a Malala Yousafzai je već kao djevojčica shvatila njegovu važnost, te je krenula promovirati obrazovanje za djevojčice (Bali, 2016). Malala kroz svoj aktivizam naglašava jedinstvo i međusobnu pomoć, od strane drugih djevojčica i od strane odraslih, ne zato što curice nisu dovoljno sposobne samostalno uspjeti, već zbog položaja i percepcije kroz koje ih društvo gleda, kao djecu i kao djevojčice (Walters, 2017). Malalin cilj je oduvijek bio dostupnost obrazovanja za sve djevojčice na svijetu koje su zakinite za svoje pravo na obrazovanje (Bali, 2016).

6. Zaključak

Slika djeteta i djetinjstva se konstantno mijenja, od odraslog čovjeka u malom tijelu koje ima pristup svemu do malenog bića koje je pasivno, do socijalnog aktera koji ima jednaka prava kao i odrasli. Unatoč takvom razvoju moderne slike gdje djetetu sve pripada, gdje se poštuju njegova mišljenja i gdje je zakonski očuvana njegova autonomija i prava, dijete 21. stoljeća i dalje je skriveno od društvene participacije. Izgleda da suvremena slika stvara u doslovnom smislu savršenu sliku slobodnog i sposobnog djeteta, a u praksi ne napreduje, barem u terminima u kojima je moderno društvo odredilo moderno dijete. Koncept prava na participaciju izravno je određen kao nefunkcionalan od strane same djece, koja žele određenu slobodu, što Avci i Pekince (2018) u svom istraživanju i navode, ali su svjesni da razumijevanje između njih i odraslih ne postoji i razlike su, barem se djeci čini, nepremostive, što na posljetku dovodi do izrazito samostalne, ka cilju orijentirane i nepokolebljive djece, koja prethodno nisu imala pristup raspravama u kojima se odlučuje o svijetu u kojem i oni žive. Ovakva djeca nisu posebni slučajevi, koji su se u ulozi aktivista pronašli igrom slučaja, već su ih nemogućnost da izraze svoju zabrinutost i sudjeluju u rješavanju problema potaknule da izaberu svoju ulogu. Kao što je Greta Thunberg bilo dosta iskorištavanja planeta Zemlje, pa je odlučila sa plakatom sjesti ispred Švedskog parlamenta, ili kao što je Malala donijela odluku da su djevojčice i njihovo obrazovanje bitne i da muškarci u pozicijama moći nisu ti koji će o njenu životu odlučiti umjesto nje. Aktivizam djece na trenutke odrasli, posebice svjetski vođe, shvaćaju kao ekstreme, primjerice njihov povećani senzibilitet za društvene probleme i njihovu brzu mobilizaciju putem društvenih mreža, koje velikom boju odraslih ostaju izvan dohvata. Pritom njihov aktivizam i društvena prisutnost nisu ništa no odraz novog djetinjstva u kojem su se djeca izborila za pravo glasa i nova koncepcija djeteta koju grade sama djeca.

7. Literatura

Avci, N., i Pekince, P. (2018). The perspective of children on childhood. *Education and Science*, 43(196), 1-25. DOI:[10.15390/EB.2018.7586](https://doi.org/10.15390/EB.2018.7586)

Aries, P. (1962). *Centuries of childhood: a social history of family life*. Alfred A. Knopf.

Bašić, S. (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstava. U D. Maleš (ur), *Nove paradigme ranog odgoja* (str.17-36). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju.

Bali, P. (2016). Social challenges in girl's education with reference to 'I am Malala'. *International journal of English language, literature and translation*, 3(2), str. 354-356.

Coyne, I., i Harder, M. (2011). Children's participation in decision-making: balancing protection with shared decision-making using a situational perspective. *Journal of Child Health Care*, 15(4), str. 312-319. DOI:[10.1177/1367493511406570](https://doi.org/10.1177/1367493511406570)

Cortes-Ramos, A., Torrecilla Garcia. J. A., Landa-Blanco, M., Poleo Gutierrez, F. J., i Castilla Mesa, M. T. (2021). Activism and social media: youth participation and communication. *Sustainability*, 13(8), str. 1-14. DOI:[10.3390/su131810485](https://doi.org/10.3390/su131810485)

Chai, J., Gordon, R., i Johnson, P. A. (2013, 16. listopada). *Malala Yousafzai. A young female activist*. Global health education and learning incubator at Harvard University. [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/2014_gheli_malala_cs_9%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/2014_gheli_malala_cs_9%20(1).pdf)

Castillo, R. M. (2020). Predgovor. U M. Ajduković, L. Rajhvajn Bulat, N. Sušac i L. Vejmelka (ur.), *Subjektivna dobrobit djece u Hrvatskoj* (str. 3). Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Gill, J. (2006). Student and youth movements, activism, and revolution. U J.V. DeFronzo (ur.), *Revolutionary movements in world history: from 1750 to the present* (str. 848-854). ABC-CLIO.

Grad Split. (2014, 24. rujna). *Osnovano Dječje gradsko vijeće Grada Splita*. <https://www.split.hr/clanak/osnovano-djecje-gradsko-vijece-grad-a-splita>

Haueta, S., Parks, P., Takahashi, B., i Zeng, J.(2021). Showing they care (or don't): affective politics and ambivalent climate activism on tiktok. *Social Media + Society*, 7(2), str. 1-14. DOI:[10.1177/20563051211012344](https://doi.org/10.1177/20563051211012344)

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2021). *Dijete*. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15138>

Iskander, L., i Shabtay, A. (2018). Who runs the schools?: LGBTQ youth activism and Ontario's bill 13. *Journal of LGBTQ youth*, 15(4), str. 339-352. DOI:[10.1080/19361653.2018.1500508](https://doi.org/10.1080/19361653.2018.1500508)

Jung, J., Petkanic, P., Nan, D., i Kim, J. H. (2020). When a girl awakened the world: a user and social message analysis of Greta Thunberg. *Sustainability*, 12(7), str.1-16. DOI:[10.3390/su12072707](https://doi.org/10.3390/su12072707)

Jeđud Borić, I. (2017). Participacija djece – definicije i modeli. U I. Jeđud Borić, A. Mirosavljević, N. Koller-Trbović, A. Širanović, S. Car, i B. Kušević (ur.), *Poštujmo, uključimo, uvažimo: analiza stanja dječje participacije u Hrvatskoj* (str. 10-18). Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Jeđud Borić, I., Mirosavljević, A., Kušević, B., Širanović, A., i Car, S. (2017). Prikazi praksi dječje participacije. U I. Jeđud Borić, A. Mirosavljević, N. Koller-Trbović, A. Širanović, S. Car, i B. Kušević (ur.), *Poštujmo, uključimo, uvažimo: analiza stanja dječje participacije u Hrvatskoj* (str. 64-86). Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Kopić, Ž., i Korajac, V. (2010). DJECA I DJETINJSTVO U DOKUMENTIMA O PRAVIMA DJECE. *Život i škola*, 56(24), str. 45-54.

Lowe, R. J. (2012). Children deconstructing childhood. *Children & Society*, 26(4), str. 269-279. DOI:[10.1111/j.1099-0860.2010.00344.x](https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2010.00344.x)

Mirosavljević, A., i Car, S. (2017). Zakoni i strateški dokumenti koji se odnose na participaciju djece. U I. Jeđud Borić, A. Mirosavljević, N. Koller-Trbović, A. Širanović, S. Car, i B. Kušević (ur.), *Poštujmo, uključimo, uvažimo: analiza stanja dječje participacije u Hrvatskoj* (str. 20-42). Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Martalock, P. L. (2012). "What is a wheel!?" The image of the child : traditional, project approach, and Reggio Emilia perspectives. *Dimensions of Early Childhood*, 40(3), str. 3-12.

Ministarstvo socijalne politike i mladih. (2014). *Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine.*

<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika/NACIONALNA%20STRATEGIJA%20ZA%20PRAVA%20DJECE%20U%20RHZA%20RAZDOBLJE%20OD%202014.%20DO%202020.%20GODINE%205B1%205D.pdf>

Norena-Pena, A. i Sanchez-Cardenas, M., A. (2015). Children's rights. U H. A. M. J. Ten Have (ur.), *Encyclopedia of Global Bioethics*. Springer International. DOI:[10.1007/978-3-319-05544-2_76-1](https://doi.org/10.1007/978-3-319-05544-2_76-1)

Nylund, A. (2019). Children's right to participate in decision-making in Norway: paternalism and autonomy. U T. Haugli, A. Nylund, R. Sigurdson, i L. R. L. Bendiksen (ur.), *Children's constitutional rights in the Nordic countries*. Brill. DOI:[10.1163/9789004382817_012](https://doi.org/10.1163/9789004382817_012)

Orrico Serrao, B., Sarmiento, M. J., i Santana Prates, J. (2020). The voices and actions of child activists against climate crisis. *E-methodology*, 7(7), str. 35-50. DOI:[10.15503/emet2020.35.50](https://doi.org/10.15503/emet2020.35.50)

Oppier, Y. (2021, 16. prosinca). *Signatory states ad parties to the Convention o the rights of the child*. Humanium. <https://www.humanium.org/en/convention/signatory-states/>

Petani, M., i Mijić, J. (2009). Percepcija poštivanja prava djeteta u obitelji kod mladih – prikaz empirijskog istraživanja. *Acta ladertina*, 6(1), str. 35-54.

Polić, P. (2015). Što za pedagogiju znači pitanje o odnosu potreba i prava djeteta. *Pedagogijska istraživanja*, 12(1-2), 149-162.

Parth, A., Weiss, J., Firat, R., i Eberhardt, M. (2020). "How dare you!" – The influence of Fridays for future on the political attitudes of young adults. *Frontiers in Political Science*, 2, str. 1-12. DOI:[10.3389/fpos.2020.611139](https://doi.org/10.3389/fpos.2020.611139)

Radha, R. (2020). *Malala: the crusader of fearless freedom*. Lulu publication.

Sorce, G. (2022). The "Greta effect": Networked mobilization and leader identification among Fridays for future protesters. *Media and Communication*, 10(2), str. 18-28.

DOI:[10.17645/mac.v10i2.5060](https://doi.org/10.17645/mac.v10i2.5060)

Spyrou, S. (2020). Children as future-makers. *Childhood- Sage journals*, 27(1), str. 3-7. DOI:[10.1177/0907568219884142](https://doi.org/10.1177/0907568219884142)

Sorin, R. (2005). Changing images of childhood- reconceptualising early childhood practice. *International Journal of Transitions in Childhood*, 1(1), str 12-21.

Thorne, B.(2009). "Childhood": changing and dissonant meanings. *International Journal of Learning and Media*, 1(1), str. 19-27. DOI:[10.1162/ijlm.2009.00010](https://doi.org/10.1162/ijlm.2009.00010)

Taft, J. K. (2011). *Rebel girls: youth activism & social change across the Americas*. New York University press.

Tisdall, E. K. M., i Cuevas-Parra, P. (2019). *Children's participation in ending child marriage: exploring child activism in Bangladesh*. The University of Edinburgh. DOI:[10.13140/RG.2.2.10798.46407](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.10798.46407)

Tisdall, E. K. M., i Cuevas-Parra, P. (2022). Beyond the familiar challenges for children and young people's participation rights: the potenetial of activism. *The international journal of human rights*, 26(5), str. 792-810. DOI:[10.1080/13642987.2021.1968377](https://doi.org/10.1080/13642987.2021.1968377)

Thunberg, G. (2019). *No one is too small to make a difference*. Penguin books.

Unicef. (2017). Konvencija o pravima djeteta. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

Qvortup, J. (2005). Varieties of childhood. U J. Qvortrup (ur.), *Studies in modern childhood: society, agency, culture* (str. 1-21). Palgrave Macmill.

Walters, R. (2017). "This is my story" – The reclaiming of girl's education discourses in Malala Yousafzai's autobiography. *Childhood studies*,10(3), str. 23-38. DOI:[10.3167/ghs.2017.100304](https://doi.org/10.3167/ghs.2017.100304)

Yousafzai, M., i Lamb, C. (2013). *I am Malala: the girl who stood up for education and was shot by the Taliban*. Weidenfeld & Nicolson.

Sažetak

Slika djeteta i djetinjstva različita je u svakoj kulturi i podložna je društvenim promjenama. Razvoj modernog društva koje se temelji na individualnosti, autonomiji i ljudskim pravima utjecao je na stvaranje moderne slike djeteta i djetinjstva koja djetetu pruža priliku i pravo na izražavanje i sudjelovanje, ostavljajući tradicionalnu sliku pasivnog i nerazvijenog djeteta po strani. Moderna percepcija djeteta i njegovih prava stvorila je proturječnosti koje udaljavaju praksu od dokumenata kojima se djeci omogućuje društvena uključenost i zaštita. *Konvencija o pravima djeteta* zalaže se za djetetovo pravo na društvenu aktivnost, koje može postići djelovanjem prema nekom društvenom cilju. Dok moderno roditeljstvo i društvo u cjelini još uvijek štiti dijete od društvene aktivnosti i sudjelovanja u rješavanju društvenih problema. Mnogi autori vjeruju i zalažu se za dječju participaciju, te navode pozitivne ishode, kao što su dječja samostalnost i kreativna rješenja za društvene probleme. Društvo pomalo smanjuje nesrazmjer između teorijske participacije i participacije djece u praksi, primjer su i neki hrvatski gradovi koji su uključili djecu u aktivnosti gradskog vijeća. Osim odraslih, korak prema vlastitoj samostalnosti i participaciji u društvu u kojem žive napravila su i sama djeca. Djeca poput Grete Thunberg i Malale Yousafzai, aktivizmom su odlučila pokazati što djeca žele, što im je bitno i koje je njihovo mjesto u društvu. Svojim djelovanjem i željom za promjenom predstavili su novu sliku djeteta i djetinjstva, napredniju i aktivniju od one koju su konstruirali odrasli.

Ključne riječi: slika djeteta, djetinjstvo, prava djeteta, participacija

ACTIVISM IN CHILDHOOD – A NEW ASPECT OF CHILD AND CHILDHOOD

Abstract

The image of a child and childhood is different in every culture and is subject to social change. The development of modern society, based on individuality, autonomy and human rights has influenced the creation of the modern image of the child and childhood, which provides the child with the opportunity and right to express themselves and to participate, leaving the traditional image of a passive and underdeveloped child aside. The modern perception of the child and his rights has created contradictions that distance the praxis from the documents that allow children social inclusion and protection. *The Convention on the Rights of the Child* advocates child's right to be socially active, through his action towards certain social aspirations. While modern parenting and society as a whole still protect the child from social activity and participation in solving social problems. Many authors believe in and advocate for children's participation, and share positive outcomes, such as children's independence and creative solutions to social problems. Society is gradually reducing the disparity between theoretical participation and children's participation in practice, an example are certain Croatian cities that have included children in the activities of the city council. In addition to adults, children themselves also took a step towards their own independence and participation in the society in which they live. Children, like Greta Thunberg and Malala Yousafzai, decided to show through their activism what children want, what is important to them and what is their place in the society. Through their actions and desire for change, they presented a new image of a child and childhood, more advanced and active than the one that was constructed by adults.

Keywords: image of the child, childhood, child's rights, participation

SVEUČILIŠTE U SPLITU FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Andrijana Romić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce pedagogije i engleskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 19.09.2022.

Potpis

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	Andrijana Romić
NASLOV RADA	Aktivizam u djetinjstvu — novi pogled na dijete i djetinjstvo
VRSTA RADA	teorijski
ZNANSTVENO PODRUČJE	društvene znanosti
ZNANSTVENO POLJE	pedagogija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić 2. izv. prof. dr. sc. Tonča Jukić 3. doc. dr. sc. Ines Blažević.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

SPLIT 19.09.2022

mjesto, datum

potpis studenta/ice